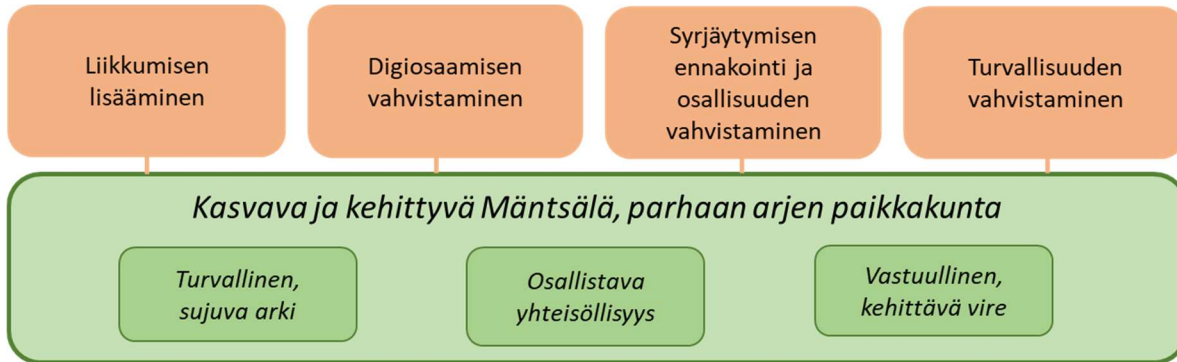

Hyvinvointiraportti 2022

Hyvinvointityö kunnassa

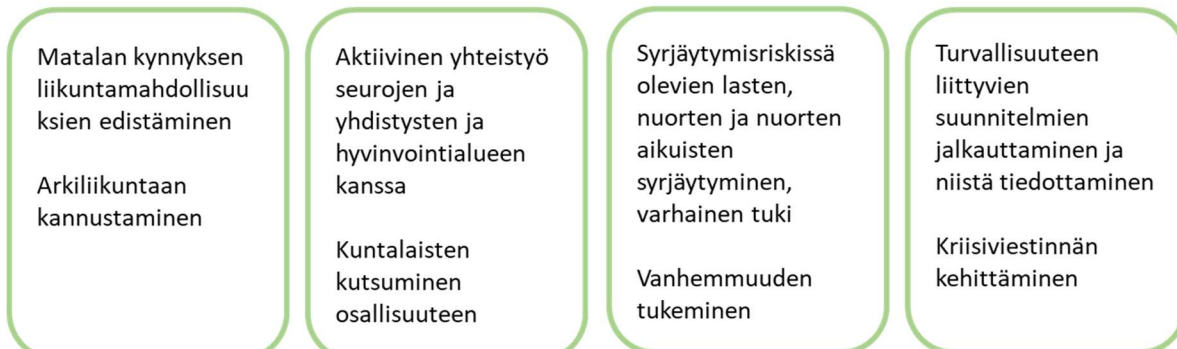
NÄISSÄ ONNISTUIMME VUONNA 2022, ESIMERKKEJÄ:

HAASTEELLISIA ILMIÖITÄ MÄNTSÄLÄSSÄ, ESIMERKKEJÄ:

SEURAAVIIN ASIOIHIN KESKITYTÄÄN JATKOSSA, ESIMERKKEJÄ:

Sisällysluettelo

Johdanto.....	3
1 Kuntalaisten liikkuminen, terveydentila ja elintavat.....	5
1.1 Varhaiskasvatusikäiset	5
1.2 Koulu- ja opiskeluidäiset.....	6
1.3 Työikäiset ja ikäihmiset	8
1.4 Liikunnasta viestiminen ja muut liikkumista lisäävät toimet	10
2 Kuntalaisten digiosaamisen vahvistaminen	12
2.1 Varhaiskasvatusikäiset	12
2.2 Koulu- ja opiskeluidäiset.....	12
2.3 Työikäiset ja ikäihmiset	13
3 Kuntalaisten syrjäytymisen ennakointi ja osallisuuden vahvistaminen	14
3.1 Varhaiskasvatusikäiset	14
3.2 Koulu- ja opiskeluidäiset.....	15
3.3 Työikäiset ja ikäihmiset	18
4 Turvallisuus	21
4.1 Turvallisuuskulttuuri ja kriisivalmius	21
4.2 Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastus	21
4.3 Ikäihmisten kaatumiset ja putoamiset sekä asuminen.....	22
4.4 Väkipalta	22
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	23

Johdanto

Kunnan hyvinvoinnin edistämistyö pohjautuu kuntalain¹ ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain² mukaisesti kunnan hyvinvointisuunnitelmaan³ sekä kunnanvaltuuston hyväksymään kuntastrategiaan⁴. Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet, toimenpiteet sekä mittarit tuleville vuosille asetetaan hyvinvointisuunnitelmassa. Kuntastrategiassa asetetut kärkitavoitteet tukevat hyvinvointisuunnitelmaan kirjattuja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteita.

Kunnan hyvinvointityötä koordinoidaan kunnan hyvinvointilautakunnan alaisuudessa. Hyvinvointipalvelut (hyvinvointipäällikkö ja hyvinvointi- ja yhteisökoordinaattori) ohjaa kunnan hyvinvointityötä ja vastaa lautakunta-asioiden valmistelusta. Kunnassa toimii lisäksi moniammatillinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä (hyte-työryhmä), jossa on edustettuina kaikki kunnan palvelualueet, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue (Keusote) sekä osa kunnan tytäryhtiöistä ja Mäntsälässä toimivista seuroista ja järjestöistä.

Kunnassa toimiva erikseen nimetty hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä koordinoiva asiantuntija on hyte-kertoimen kuntajohdon prosessi-indikaattori.

Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmän (TEAvisari) mukaan seurattavat tiedot kattavat väestön elintavat, terveydentilan, elämönhallinnan, väestöryhmien väliset terveyserot sekä asukkaiden koetun osallisuuden.

Vuosittainen raportointi valtuustolle väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista sekä kunnan talousarvioon ja taloussuunnitelmaan määritellyt talousarviovuoden mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista sekä hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutumisen arviointi valtuustokausittain kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa ovat hyte-kertoimen kuntajohdon prosessi-indikaattoreita.

Kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niihin vaikuttavista tekijöistä raportoidaan vuosittain kunnan osavuosi- ja tilinpäätös raportoinnissa sekä hyvinvointiraportissa. Laajempi hyvinvointikertomus tehdään kerran valtuustokaudessa hyvinvointipolitiikan johtamisen, suunnittelun, seurannan, arvioinnin ja raportoinnin työvälineeksi. Tarkastuslautakunnan tulisi arvioida kunnan hyvinvointisuunnitelman hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutumista valtuustokausittain.

Kuntalaisten hyvinvointia edistetään kunnassa monin eri tavoin. Osa hyvinvoinnin edistämisen toimenpiteistä on monille tuttuja. Esimerkiksi liikuntapalvelujen ryhmäliikuntatunnit voidaan luontevasti mieltää hyvinvointia edistäväksi palveluksi. Sen sijaan harvemmin tulee ajatelleeksi, että hyvinvointia edistetään järjestämällä varhaiskasvatusta ja perusopetusta tai kirjaston ja kansalaisopiston toimintaa. Myös esimerkiksi kaavoituksen ja maankäytön suunnittelun kautta edistetään kuntalaisten hyvinvointia, kun elin- ja toimintaympäristöstämme suunnitellaan turvallista, terveellistä, viihtyisää, sosiaalisesti toimivaa ja eri väestöryhmien, kuten lasten, ikäihmisten ja vammaisten, tarpeet tyydyttävää. Onpa hyvinvoinnin edistämistä myös tuen tarjoaminen vaikeasti työllistyville, järjestöjen toimintamahdollisuuksista huolehtiminen, kotouttaminen, asuntotoimi sekä jätehuollosta huolehtiminen.

Laajasti katsoen kaikki kunnan palvelualueiden tekemä työ on hyvinvoinnin edistämistä - käytännön

¹ [Kuntalaki 410/2015](#)

² [Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021](#)

³ [Mäntsälän hyvinvointisuunnitelma 2022–2025. Mäntsälän kunta](#)

⁴ [Strategia vuosille 2022–2025. Mäntsälän kunta](#)

tekoja kuntalaisten hyväksi, mahdollisuuksien luomista ja tiedon tarjoamista. Lopullinen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä on jokaisella itsellään. Hyvinvointia edistävät kunnan lisäksi useat muutkin tahot, kuten seurakunta, järjestöt, seurat ja yritykset. Sosiaali- ja terveystalvelujen järjestäminen ei kuulu kunnan tehtäviin, vaan palveluista huolehtii vuoden 2023 alusta lähtien Keski-Uudenmaan hyvinvointialue.

Tämä hyvinvointiraportti on kunnan hyte-työryhmän yhdessä laatima tietopaketti kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä. Raportissa hyvinvoinnin edistämistä ja siinä tapahtuneita muutoksia tarkastellaan vuosien 2022–2025 hyvinvointisuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden, toimenpiteiden ja arviointikriteerien mukaisesti liikkumisen lisäämisen, digiosaamisen vahvistamisen, syrjäytymisen ennakoinnin ja osallisuuden vahvistamisen sekä turvallisuuden vahvistamisen näkökulmasta. Raportin pohjalta hyvinvointisuunnitelmaan tullaan ehdottamaan päivityksiä ja tarkennuksia liittyen sen sisältöön, tavoitteiden nykymuotoon, toimenpiteisiin ja arviointikriteereihin.

1 Kuntalaisten liikkuminen, terveydentila ja elintavat

Kunnan liikuntasuunnitelma sisältyy kunnan hyvinvointisuunnitelmaan (*Painopiste 1. Kaikenikäisten liikkumisen lisääminen*). TEAvisarin mukaisesti kuntalaisten liikkumisen edistämistä tehdään vuosittain yhteenveto hyvinvointiraporttiin, joka käsitellään lautakunnissa, kunnanhallituksessa ja -valtuustossa sekä hyte-työryhmässä.

Hyvinvointiraportissa seurataan ja kuvataan lasten ja nuorten sekä työikäisten ja ikääntyneiden liikunta-aktiivisuutta, liikunta- ja urheiluseuratoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten suhteellista osuutta sekä vuorovarauspohjaisten liikuntapaikkojen käyntitietoja. Liikkumisen edistämistä sellaisenaan tulisi jatkossa käsitellä kunnan hyte-työryhmässä, joka koostuu TEAvisarin mukaisesti eri hallinnonalojen ja yhteisöjen edustajista.

Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden raportointi luottamushenkilöhallinnolle sekä kunnassa toimiva poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä ovat hyte-kertoimen liikunnan prosessi-indikaattoreita.

1.1 Varhaiskasvatusikäiset

Vuoden 2022 aikana päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa lasten liikkumista edistettiin aktiivisesti muun muassa päiväkodin ryhmien yhteisten ulkoliikuntatapahtumien ja ohjatun ulkoliikunnan lisäämisen kautta sekä säännöllisillä retkillä lähiluontoon. Sisätiloissa liikuntaa lisättiin lattiateippauksilla ja liikuntavälineiden lisäämisellä. Myös ryhmien leikkitaluissa oli aina vaihtoehtona liikunnallinen toiminto. Päiväkotien lapset osallistuivat vuoden aikana seurojen järjestämiin lajien tutustumistapahtumiin. Avoin varhaiskasvatus tarjosi kotona oleville lapsiperheille liikuntamahdollisuuden lukion liikuntasalissa viikoittain.

Vuoden aikana käynnistyi Mäntsälä liikkuu 2025-hanke, jossa keskityttiin valtakunnallisen Liikkuva varhaiskasvatus –ohjelman jalkauttamiseen osaksi Mäntsälän kunnallisia ja yksityisiä päiväkoteja, perhepäivähoitoa sekä avoimen päiväkodin toimintaa. Hankkeen myötä varhaiskasvatusyksiköihin tehtiin alkukartoitukset, joiden avulla kartoitettiin liikkumisen nykytilaa yksikön normaalissa arjessa⁵. Lisäksi jokaiselle varhaiskasvatusyksiköille laadittiin toimintasuunnitelma liikkumisen edistämisen toteutumiseksi. Mäntsälän varhaiskasvatusyksiköt ovat olleet jo pitkään mukana Liikkuva varhaiskasvatus –ohjelmassa, joten liikkumisen tilanne on eri indekseihin mitattuna verrattain hyvä. Jatkossa yksiköiden liikkumisen nykytilaa sekä kehitystä seurataan vuosittain.

Mäntsälä liikkuu 2025-hankkeessa pyrittiin edistämään liikkumisen lisäämistä myös perheiden keskuudessa. Perheitä innostettiin kampanjan kautta aktiiviseen arkiliikuntaan sekä tutustumaan omaan lähiympäristöönsä ja sen tarjoamiin liikkumismahdollisuuksiin. Kunnallisissa päiväkodeissa järjestettiin toiminnallisia vanhempainiltoja, joiden tarkoituksena oli lisätä huoltajien tietoa liikunnan merkityksestä lapsen kasvulle ja kehitykselle, inspiroida huoltajia lasten kanssa tapahtuvaan yhteiseen liikkumiseen sekä tarjota huoltajille vinkkejä siitä, kuinka liikkumista on helppo toteuttaa ilman erityisiä välineitä tai tiloja. Vanhempainiltojen osallistumisaste oli erittäin korkea ja niistä saatu palaute hyvää. Jatkossa vastaavia tilaisuuksia on tarkoituksenaan järjestää osana varhaiskasvatusyksiköiden normaalia toimintaa, kunnallisten päiväkotien lisäksi myös yksityisissä päiväkodeissa.

Tietoa varhaiskasvatusikäisten lasten terveydentilasta ja elintavoista ei saada vuosittain ja ajantasaista tietoa on tällä hetkellä niukasti. Uusimpien tietojen⁶ mukaan Mäntsälässä lähes kolmannes 2–6-

⁵ [Nykytilan arviointi. Liikkuva varhaiskasvatus](#)

⁶ [Ylipaino ja lihavuus lapsilla ja nuorilla 2021. Terveysme.fi](#)

vuotiaista pojista on ylipainoisia. Tilaston pituus- ja painotietojen kattavuus oli 80,1 % kaikista 2–6-vuotiaista mäntsäläläisistä. Alustavan suunnitelman mukaan seuraava FinLapset-kyselytiedonkeruu toteutetaan vuonna 2024.

1.2 Koulu- ja opiskeluikäiset

Koulujen pitkät liikuntavälitunnit on hyte-kertoimen peruskoulun prosessi-indikaattori. Välitunneilla tulee järjestää ohjattua liikuntaa (vetäjänä esim. paikallisen urheiluseuran edustaja tai koulun oppilas). Välitunteja tulee rytmittää pidemmän tauon saamiseksi.

Opetuspalvelut järjesti kouluissa liikuntapäiviä ja eri liikuntamuotoihin liittyviä teemapäiviä vähintään kaksi päivää / koulu. Liikkuva koulu -toiminta näkyi kaikissa ala- ja yläkouluissa pitkinä liikuntavälitunteita ja yksittäisillä kouluilla välituntilainamotoina sekä ohjattuna välituntitoimintana (Välkkärit toiminta). Alakouluissa oppilaat liikkuvat myös omaehtoisesti välituntien aikana.

TEAvisarin mukaisia liikkumisryhmiä liikunta- ja urheiluseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille toteutettiin kouluissa tapahtuvan Harrastamisen Mäntsälän malli -hankkeen sekä kansalaisopiston liikuntakurssien kautta. Hankkeen mukaista harrastustoimintaa järjestettiin vuoden aikana kaikissa kouluissa. Harrastusryhmiä oli yhteensä 46 ja niihin osallistui noin viidesosa kaikista Mäntsälän oppilaista. Osana hanketta kaikissa kouluissa toteutettiin etsivää harrastustoimintaa, jossa yhteysopettaja pyrki löytämään mielekkään harrastuksen niille oppilaille, joilla ei ollut harrastusta. Etsivää harrastustoimintaa toteutettiin sekä kahdenkeskinen että luokkamuotoisin keskusteluin. Tietoa siitä, kuinka monta lasta etsivän harrastustoiminnan kautta tavoitettiin, ei ole saatavilla. Kouluikäisille järjestettiin myös liikuntapalveluiden koordinoimat alakoulujen koululaiskilpailut, jotka pystyttiin käynnistämään uudelleen koronarajoitusten höllennyttyä. Maastojuoksu-, suunnistus- ja yleisurheilukilpailuihin sekä jalkapalloturnaukseen osallistui yhteensä noin 950 oppilasta.

Vähän liikkuville nuorille tarjottiin kansalaisopistolla kouluikäisten liikuntakursseja, joita markkinoitiin kouluilla ja Wilma-viestein sekä kansalaisopiston omilla tiedotuskanavilla. Kurseille osallistui vain muutama kouluikäinen. Kaiken kaikkiaan kansalaisopiston liikuntakursseille osallistui vuoden aikana 263 alle 19-vuotiaasta lasta ja nuorta. Syksystä eteenpäin kunnan liikuntapalvelut järjesti varhaisnuorille maksuttoman liikuntatunnin monitoimitalon liikuntasalissa yhteistyössä nuorisopalvelujen kanssa. Liikuntatunti oli hyvin suosittu. Monitoimitalon liikuntasalissa järjestettiin myös erityisnuorille ja -aikuisille suunnattu liikuntatunti viikoittain. Kunta tuki vähävaraisten lasten ja nuorten harrastamista myöntämällä harrastestipendejä niille 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille, joiden perheiden taloudelliset, terveydelliset ja sosiaaliset olosuhteet aiheuttivat esteen mahdollisen harrastuksen aloittamiselle tai jatkamiselle.

Kohdennetut liikkumisryhmät lapsille ja nuorille on hyte-kertoimen liikunnan prosessi-indikaattori. Kunnan asettamissa tavoitteissa ja toimenpiteissä tulee huomioida vähän liikkuvat ryhmät. Kunnassa tulee olla maksuttomia liikuntavaihtoehtoja lapsille ja nuorille, erityisesti noin 15-vuotiaille, joilla on havaittu tapahtuvan lajista pois putoamista. Lisäksi kunnassa tulee järjestää esim. varustekierrätystä harrastamisen hinnan alentamiseksi.

Liikuntaseuratoimintaan osallistuvien lasten osuus oli liikunta-avustusta hakeneiden urheiluseurojen ilmoituksen mukaan noin 2316 lasta. Mikäli lukuun olisi laskettu vain mäntsäläläiset lapset ja nuoret, olisivat liiki kaikki peruskouluikäiset oppilaat liikuntaseuratoiminnan piirissä. TEAvisarin tavoitteiden ohjaamana hyvinvointilautakunta teki päätöksen siitä, että liikunta- ja urheiluseurojen alle 18-vuotiaiden harjoitusvuorot koulujen sekä monitoimitalon liikuntasalissa ovat vuoden 2023 alusta maksuttomia.

Seurojen, yhdistysten ja kunnan yhteiskokous on hyte-kertoimen liikunnan prosessi-indikaattori. Kunta koordinoi esimerkiksi liikuntafoorumin, johon kutsutaan mukaan esim. sosiaali- ja terveysalan yhdistykset, nuorisjärjestöt, maahanmuuttajajärjestöt, asukasyhdistykset, ikäihmisten yhdistykset ja kulttuuriseurat.

TEAvisarin mukaisesti kunnassa järjestettiin liikunta- ja urheiluseurojen yhteiskokous (seuratapaaminen). Tapaamisessa oli mukana seitsemän seuraa. Tapaamisessa käsiteltiin etenkin lasten liikkumisen lisäämistä keskustellen seurojen välisestä yhteistyöstä sekä siitä, olisiko seuroilla kiinnostusta järjestää matalan kynnyksen lasten liikuntakerhoa.

TEAvisarin mukaisesti kunnan liikuntaneuvonta on vakiintunutta liikuntapalvelujen toimintaa, jossa on pyritty tekemään yhteistyötä sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavan Keusoten kanssa. Kunnan liikuntaneuvontaan ohjattiin vuoden aikana yksi asiakas perheneuvolasta ja noin kymmenen asiakasta starttivalmennuksesta. Kouluilta ja oppilaitoksilta ei tehty ohjauksia liikuntaneuvonnan pariin. Sen sijaan liikunnan lisäämiseen pyrkivä terveysneuvonta kuului opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen kaikilla vuosiluokilla. Yläkoulussa ja lukiossa sitä käsiteltiin osana liikunnan ja terveystiedon oppiaineita. Elintapaneuvontaa annettiin oppilaille opiskeluhoitopalveluissa sekä ehkäisevän päihdetyön tapahtumien yhteydessä, joita toteutettiin yhteistyössä nuorisopalvelujen, Keusoten, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry:n ja Elämäni Sankarit ry:n kanssa. Lukiolla järjestettiin vuoden aikana liikuntatapahtuma ja luento unen merkityksestä.

Alakouluissa ja yläkouluissa liikunnan lisäämiseen pyrkivää terveysneuvontaa annettiin myös osana Move! -mittauksia. Move! on 5. ja 8. luokkien oppilaille tarkoitettu fyysisen toimintakyvyn valtakunnallinen mittaus- ja palautejärjestelmä, jonka keskeisenä tarkoituksena on kannustaa omatoimiseen fyysisestä toimintakyvystä huolehtimiseen. Move! -mittausten mukaan 5. ja 8. luokan oppilaiden fyysinen toimintakyky on parantunut verrattuna vuoteen 2021. Silti edelleen lasten ja nuorten päivittäinen liikkuminen on iän myötä vähentynyt⁷ ja ylipainoisten lasten ja nuorten osuus lisääntynyt⁸. Sotkanetin tulosten⁹ perusteella etenkin koronapandemian aikana lasten ja nuorten ylipaino on yleistynyt kaikkien miesten paitsi ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden miesopiskelijoiden keskuudessa. Eniten ylipaino on lisääntynyt ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden naisopiskelijoiden keskuudessa.

TEAvisarin vuoden 2021 tietojen¹⁰ mukaan kouluruokailu toteutui Mäntsälän peruskouluissa vaihtelevasti tai hyvin. Kouluissa noudatettiin pääosin kouluruokailusuositusta¹¹ koululounaan ja välipalojen järjestämisessä. TEAvisarin tietojen mukaan lähes 90 % oppilaista osallistui ruokailuun viitenä päivänä viikossa, kun taas kouluterveyskyselyn mukaan noin 70 % yläkoulun oppilaista osallistui ruokailuun päivittäin¹². TEAvisarin mukaan kunnassa tulisi olla asetettu tavoitteita tai määritetty toimenpiteitä terveellisten ravitsemustottumusten edistämiseksi lasten ja nuorten sekä ikäihmisten osalta. Kouluruokailutietojen ohella uusimmat tilastotiedot koulu- ja opiskeluikäisten terveydentilasta ja elintavoista on kuvattu taulukossa 1.

Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuosituksen noudattaminen on hyte-kertoimen perusopetuksen prosessi-indikaattori. Kouluissa tulee noudattaa Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä.

⁷ [Lasten ja nuorten toimintakykyä ja liikkumista mittaavat indikaattorit. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

⁸ [Lasten ja nuorten ylipainoa mittaavat indikaattorit. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

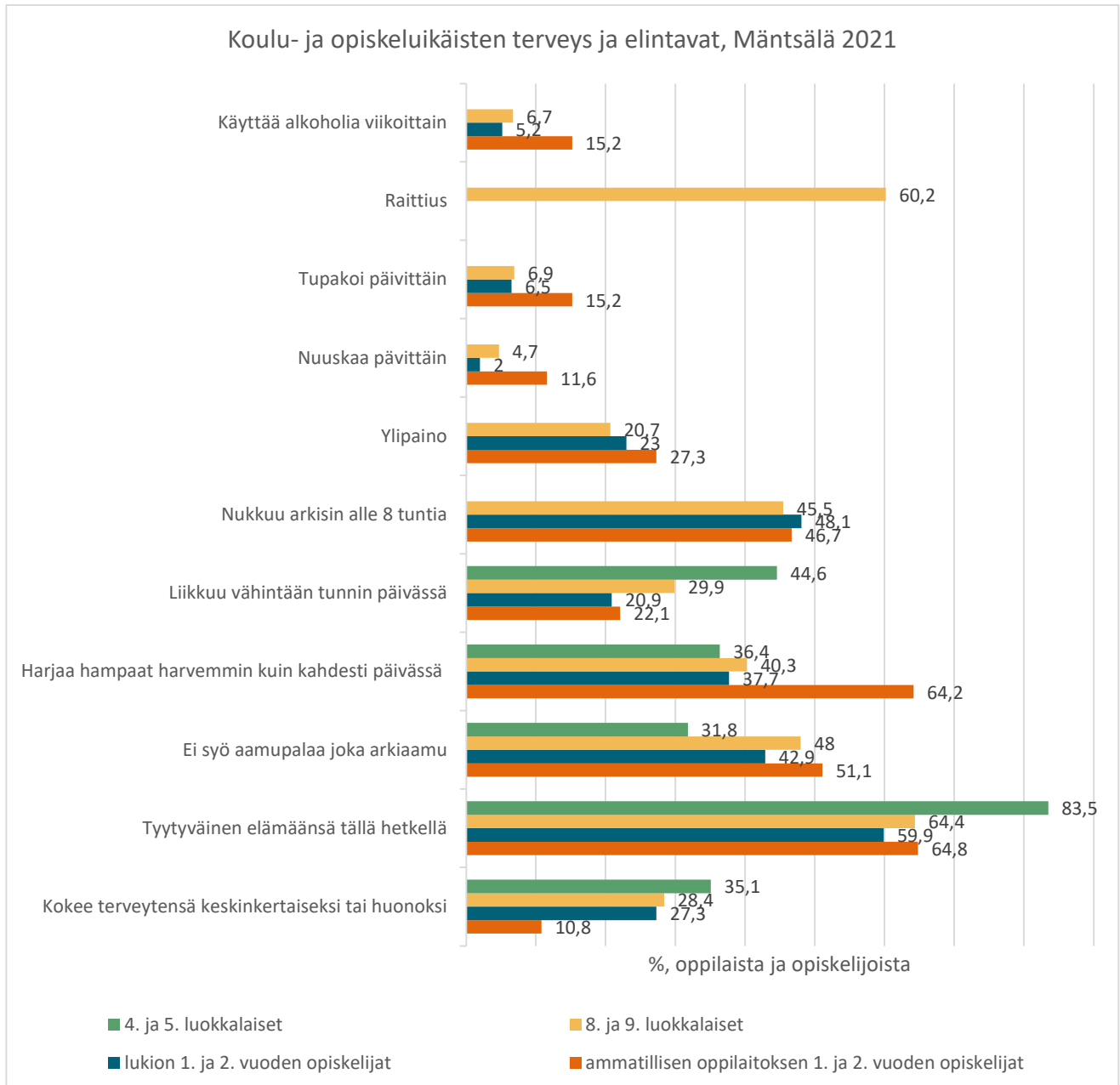
⁹ [Ylipaino, % oppilaista ja opiskelijoista. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

¹⁰ [Kouluruokailun toteuttaminen: Mäntsälä 2021. TEAvisari.fi](#)

¹¹ [Syödään ja opitaan yhdessä – kouluruokailusuositus. THL 2017](#)

¹² [Ei syö koululounasta päivittäin, %. Kouluterveyskysely](#)

Taulukko 1. 8. ja 9. luokkalaisten ylipainon osuus (20,7 %) sekä terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien osuus (28,4 %) ovat HYTE-kertoimen tulosindikaattoreita. Molempien tavoitetaso on 5 %. Vuonna 2019 ylipainoisia oli 18,0 % ja terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi koki 21,2 % 8. ja 9. luokkalaisista.

1.3 Työikäiset ja ikäihmiset

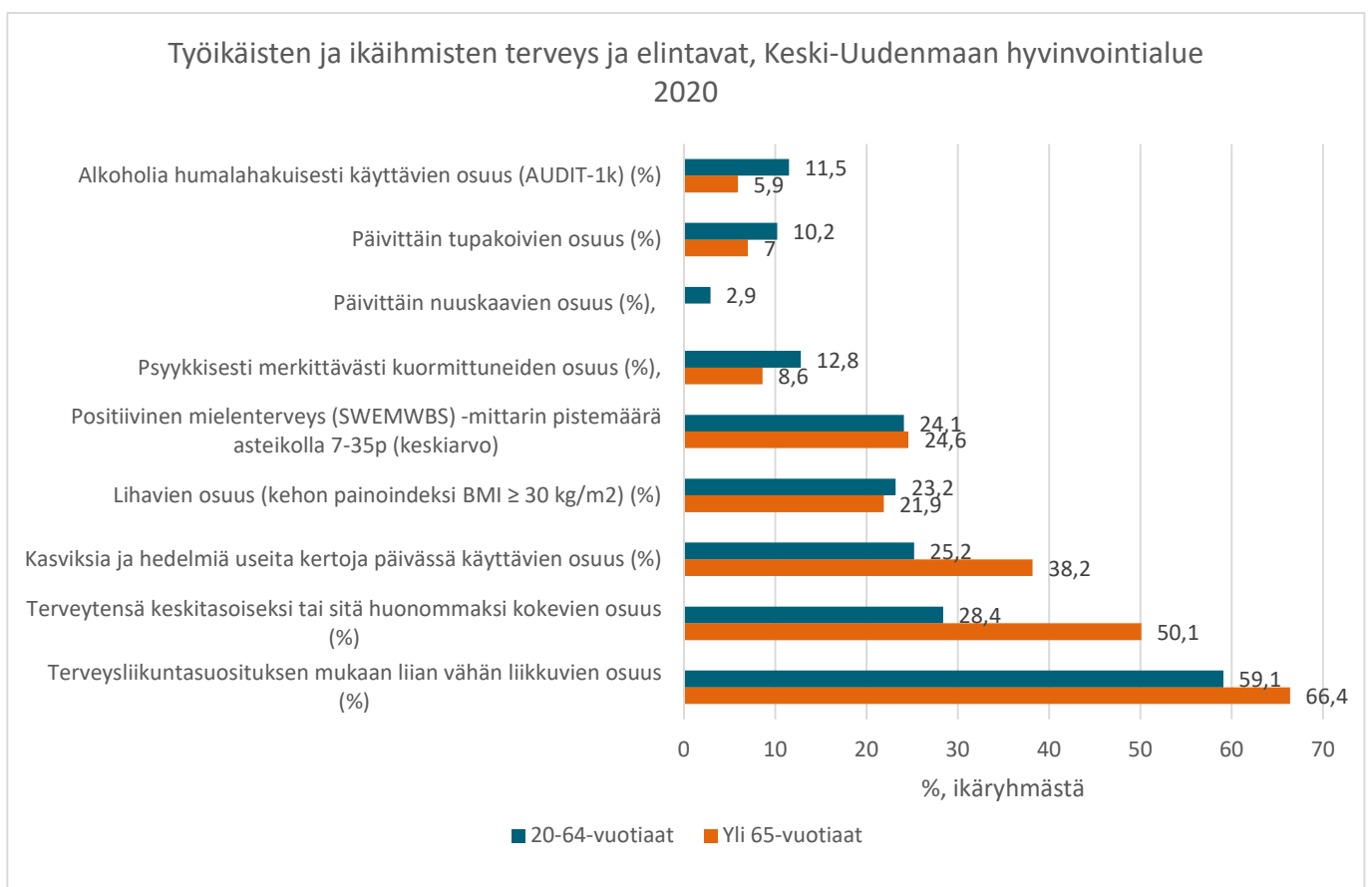
Vuoden aikana työikäisten ja ikäihmisten liikkumisen lisäämisessä hyödynnettiin hyvinvointisuunnitelman tavoitteen mukaisesti lähipalveluja, tietotekniikkaa sekä etäpalveluja. Kunnan liikuntapalvelut järjesti ohjattuja, matalan kynnyksen ryhmäliikuntatunteja puistoissa, kuntoportailla, monitoimitalon saleissa, uimarannoilla, lähiseudun uimahalleissa sekä jokivarren ulkoilualueella. Ryhmäliikuntaa järjestettiin kirkonkylän lisäksi myös kylillä. Kyläjumppa on jo ennestään vakiinnuttanut paikkansa Ohkolassa sekä Levannolla, jossa jumppaa ohjaavat vertaisohjaajakoulutuksen saaneet vapaaehtoiset. Syksyllä kyläjumppatoimintaa pyrittiin laajentamaan myös Hyökännummelle, Nummisiin ja Saarelle, mutta osallistujien vähäisen määrän vuoksi tämä ei onnistunut. Sen sijaan kansalaisopisto tarjosi liikuntakursseja myös sivukylillä (Ohkola, Hyökännummi, Sälinkää, Saari). Vuoden aikana kunnan liikuntapalveluissa toimi

kuusi vertaisohjaajaa. Kyläjumppien ohjaamisen lisäksi vertaisohjaajat sijaistivat tarvittaessa liikunnan-ohjaajia puistojumppassa ja kävelyryhmässä. Lisäksi he toimivat avustajina Orimattilan vesijumppissa. Uutta vertaisohjaajakoulutusta ei vuoden aikana järjestetty.

Liikuntaryhmiin olivat tervetulleita niin työssäkäyvät, opiskelun tai työelämän ulkopuolella olevat kuntalaiset kuin eläkeläiset ja painonhallintaa tarvitsevat henkilöt. Ikäihmisille suunnatuissa ryhmissä pyrittiin ennaltaehkäisemään kaatumisia, putoamisia sekä murtumia tarjoamalla ikäihmisille tasapaino- ja lihaskuntotunteja ja kehonhuoltoa. Naapurikuntien uimahalleissa toteutetuissa vesijumpparyhmissä osallistujia oli viikoittain nelinkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna. Eläkeläisten päiväuintien osallistujamäärät kasvoivat reilusti etenkin syksyllä. Ryhmiin osallistuneet olivat tyytyväisiä ohjauksiin ja esittivät toiveita esimerkiksi yhteiskävelyn järjestämiseksi. Yhteiskävely aloitettiin uudelleen tauon jälkeen kuntalaisten toiveiden mukaisesti. Työikäisten ja ikäihmisten osalta liikuntaläheteitä ei Keusotesta tehty, mutta he olivat itse yhteydessä kunnan liikuntapalveluihin yksilöllistä liikuntaneuvontaa sekä pienryhmävalmennusta saadakseen.

Kansalaisopiston kurssitarjonnassa liikunnan ja tanssin kurssit olivat suosituimpia ja suurin osa opiston uusista opiskelijoista tuli liikunnan kursseille. Erityisen suosittuja olivat jooga, pilates ja tanssilliset tunnit. Etäopetuksen myötä kursseille pystyi osallistua myös ulkopaikkakuntalaiset. Liikuntakursseille osallistui vuoden aikana 648 työikäistä ja 222 eläkeläistä.

Kaikille kuntalaisille suunnattua syksyistä Valokävely-tapahtumaa ei henkilöstömuutosten vuoksi pystytty järjestämään. Ikäihmisille järjestettiin Ikäihmisten iloinen liikuntapäivä yhteistyössä eri järjestöjen kanssa ja Kävelykipinä yhteistyössä Mäntsälän Seniorit ry:n kanssa. Liikunnan ohella uusimmat tilastotiedot työikäisten ja ikäihmisten terveydentilasta ja elintavoista on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2. Työikäisten päihteiden käyttö oli runsaampaa ja psyykinen hyvinvointi heikompaa kuin

ikäihmisillä. Puolet ikäihmisistä koki terveytensä keskitasoiseksi tai sitä huonommaksi, kun työikäisistä näin koki hieman alle kolmannes. Yli puolet työikäisistä ja kaksi kolmasosaa ikäihmisistä liikkui alle terveysliikuntasuosituksen.

Diabetekseen sairastuneiden määrästä ei ole päivitettyä tietoa vuodelta 2022. Vuonna 2021 erityiskorvattaviin lääkkeisiin diabeteksen vuoksi oikeutettujen osuus lisääntyi 0,2 % ollen yhteensä 6,7 %. Ikävakioidun indeksin mukaan Mäntsälässä oli vuonna 2021 enemmän erityiskorvattaviin lääkkeisiin diabeteksen vuoksi oikeutettuja kuin koko maassa (Mäntsälä 7,1 %, koko maa 6,7 %).

Tuki- ja liikuntaelinsairausindeksiä ei sellaisenaan enää päivitetä, mutta tuki- ja liikuntaelinsairauksia mitataan osana ikävakiointua THL:n sairastavuusindeksiä¹³, joka kuvaa kuntien ja alueiden väestön sairastavuutta suhteessa koko maan tasoon. Indeksissä on otettu huomioon seitsemän eri sairausryhmää ja neljä eri painotusnäkökulmaa. Sairausryhmät ovat syöpä, sepelvaltimotauti, aivoverisuonisairaudet, tuki- ja liikuntaelinsairaudet, mielenterveydenongelmat, tapaturmat ja dementia. Vuoden 2019 tietojen mukaan Mäntsälässä yleinen sairastavuus sekä sepelvaltimotauti- ja aivoverisuonitautisairastavuus oli muihin kuntiin verrattuna keskitasoa. Syöpätautisairastavuus oli keskitasoa suurempaa ja tuki- ja liikuntaelinsairaus- sekä mielenterveydenongelmasairastavuus keskitasoa vähäisempää. Tuki- ja liikuntaelinten- sekä sidekudosten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavia 16–64-vuotiaita oli Mäntsälässä vuonna 2021 1,0 % (koko maa 1,0 %)¹⁴.

1.4 Liikunnasta viestiminen ja muut liikkumista lisäävät toimet

Liikuntapalvelujen viikko-ohjelmasta, tapahtumista ja kampanjoista viestittiin kunnan kotisivuilla, lehdessä ja sosiaalisessa mediassa. Syksyllä kunnan kotisivujen alle perustettiin Liikkuva Mäntsälä -blogi. Blogi on osa vuoden aikana käynnistynyttä Liikkuva Mäntsälä 2025 –hanketta, jonka pitkän aikavälin tavoitteena on kaikenikäisten liikkumisen lisääminen ja edistäminen. Blogin tarkoituksena on lisätä liikuntatietoisuutta kaikenikäisten kuntalaisten keskuudessa, tehdä tutuksi kunnan liikkumismahdollisuuksia sekä inspiroida kaikkia kuntalaisia löytämään oman tapansa toteuttaa liikkumista ja liikuntaa arjessaan. Blogissa julkaistiin uusi teksti kuukausittain.

Vuoden aikana kuntalaisille toteutettiin liikuntakysely, jolla selvitettiin kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta ja heidän käyttämiään liikuntapaikkoja. Paikallisille seuroille ja yhdistyksille toteutettiin erillinen liikunta-aiheinen kysely. Keväällä 2023 tuloksista on tarkoituksena tehdä yhteenveto, minkä pohjalta tehdään kuntastrategian mukaisesti esityksiä kunnan liikuntaolosuhteiden kehittämiseksi. Hyvinvointisuunnitelmaan kirjattu liikuntapaikkakartoitus yhdessä kuntatekniikan kanssa jäi toteutumatta henkilövaihdosten takia. Kartoituksen toteuttamisesta kevään 2023 aikana on sovittu.

Liikuntapalvelujen toimintamenot

v. 2022 32,33 € /asukas
(v. 2021 32,58 € /asukas)

Liikuntaseuroille myönnetyt
harjoitusvuorot liikuntasaleissa

lv. 2022–2023 518 h /viikko
(lv. 2021–2022 498 h/viikko)

Menestyneiden urheilijoiden
stipendit

v. 2022 29 kpl / 9850 €
(v. 2021 28 kpl / 8600 €)

Liikuntapalvelujen toimintamenot pysyivät ennallaan, joskaan ne eivät anna todellista kuvaa kunnan kokonaisliikuntamenoista, sillä Mäntsälässä liikuntapaikkojen kunnossapidon ja rakentamisen

¹³ [THL:n sairastavuusindeksi, ikävakiointu. Mäntsälä. Terveysme.fi](#)

¹⁴ [Tuki- ja liikuntaelinten- sekä sidekudosten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

kustannuksista vastaa tekninen toimiala liikuntapalvelujen sijaan. Liikuntapaikkojen käyntitietojen osalta kunnalla ei ole käytössä järjestelmää, jolla niitä voitaisiin mitata. Liikuntapalveluiden seuroille jakamia salivuoroja oli seurojen ja kuntalaisten käytössä noin 20 tuntia enemmän kuin kaudella 2021–2022. Kunta huomioi vuonna 2022 menestyneitä mäntsäläläisiä urheilijoita stipendein maaliskuussa 2023 järjestetyssä urheilujuhlassa.

Vaikutusten ennakoarviointi (EVA) on hyte-kerroimen liikunnan prosessi-indikaattori. Liikunnan edistämisestä vastaavien viranhaltijoiden tulee osallistua valmisteilla olevien lautakuntapäätösten vaikutusten ennakoarviointiin. Vaikutusten ennakoarvioinnin käyttö tulee vakiinnuttaa kunnassa. Vaikutusten ennakoarviointiprosessissa tulee kuulla myös kuntalaisia.

TEAvisarin mukaan kunnassa tulisi tehdä päätös ennakoarvioinnin käytöstä kaikkien toimialojen kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavien päätösten valmistelussa (esimerkiksi sukupuolivaikutukset, lapsivaikutukset, sosiaaliset vaikutukset, eri väestöryhmiin kohdistuvat vaikutukset, vaikutukset alueellisiin eroihin). Lisäksi vaikutusten ennakoarvioinnin toteuttamisesta tulisi tehdä kirjallinen toimintaohje.

2 Kuntalaisten digiosaamisen vahvistaminen

Digitaalisuus voi olla haaste tai mahdollisuus. Yhteiskunnan toimintojen ja palvelujen siirtyessä yhä enenevässä määrin digitaalisiksi, korostuu kaikenikäisten digiosaamisen vahvistamisen tärkeys ja sen merkitys hyvinvointiin.

2.1 Varhaiskasvatuseräiset

Varhaiskasvatuksessa jatkettiin vuoden aikana tietoista kehitystyötä lasten digiosaamisen vahvistamiseksi. Päiväkotiryhmiin lisättiin iPad-laitteita siten, että kaikissa ryhmissä oli noin kaksi laitetta. Laitteiden käyttö oli esiopetusryhmissä päivittäistä, 3–5-vuotiaiden ryhmissä lähes päivittäistä ja pienten lasten (alle 3-vuotiaat) ryhmissä suositusten mukaisesti vähäisempää. Kaikille varhaiskasvatuksessa oleville lapsille tarjottiin mahdollisuus digilaitteiden käyttöön. Isommat lapset käyttivät sovelluksia monipuolisesti esimerkiksi tiedonhankintaan, teatterin tekemiseen, kielenoppimiseen, ajanhallintaan ja matemaattisten taitojen oppimiseen. Pienet lapset käyttivät sovelluksia oman ikätasonsa mukaisesti esimerkiksi musiikin kuunteluun ja kuvien nimeämiseen. Laitteiden käytön nähtiin kehittäneen muun muassa lasten ymmärrystä tiedosta ja tiedon etsinnästä verkosta, karttojen hahmottamisesta, luonnon tutkimisesta sekä yhdessä tekemisestä. Lisäksi se avasi huoltajille lasten arkea valokuvien avulla.

Henkilöstön sisäisesti käytiin vuoden aikana keskustelua lapsen oikeudesta digiosaamiseen. Varhaiskasvatuksessa digiosaamiseen liittyviä tavoitteita ei aseteta lapselle, vaan työntekijöiden osaamiselle ja toiminnan aktiivisuudelle. Henkilöstölle tehtiin kysely digitaalisiin liittyen syksyllä ja kyselystä saatuja vastauksia aiotaan hyödyntää henkilöstön koulutuksissa ja varhaiskasvatuksen rakenteiden vahvistamisessa vuoden 2023 aikana.

2.2 Koulu- ja opiskelueräiset

Perusopetuksessa tietokoneet ja iPadit olivat päivittäisessä käytössä sekä ala- että yläkouluissa, ja niitä oli aiempaa enemmän oppilasta kohti (alakoulussa 2 oppilasta/tietokone, yläkoulussa 1 oppilas/tietokone). Laitteiden määrän myönteisen kehityksen myötä oppilaiden käytössä olevien laitteiden tavoitearvo saavutettiin 80 %: sesti. Tietokoneita käytettiin tiedonhakuun, opetuksen tukena ja tietoteknisten taitojen, kuten tekstinkäsittelyn, esitysten ja videoiden teon opetteluun. Alaluokilla tarjottiin valinnaisena oppiaineena ohjelmointia ja syksyllä järjestettiin koodaus- ja robotiikkakerhoja. Yläluokilla pitkänä valinnaisena tarjottiin tietotekniikkaa ja lyhytkurssina ohjelmointia. Digiopetukseen osallistuivat koulujen kaikki oppilaat opetussuunnitelmien mukaisesti. Laitteiden käytön huomattiin monipuolistavan työtapoja ja motivoivan oppilaita. Laitteiden avulla opetusta voitiin pelillistää ja myös tiedonhaku oli helpompaa. Opetuspalvelujen käytössä oli yhteisiä robotiikkavälineitä (Beebotit), joita koulut saivat lainata. Kunnan tasolla määritellyt luokkatasoisia tieto- ja viestintäteknologisia taitotasoja ei kaikilta osin saavutettu.

Nuorisotilalla nuorten käytössä oli kolme tietokonetta. Nuoret pelasivat tietokoneilla lähes päivittäin, mutta toisinaan oli hiljaisempia ajanjaksoja. Vuoden aikana nuorisopalveluissa järjestettiin digitaalista pelitoimintaa, johon osallistui noin 12–14 nuorta. Nämä nuoret olivat nuoria, jotka todennäköisesti eivät muuten olisi tulleet mukaan nuorisopalvelujen toimintaan. Digipelaamisen ohella nuorten kanssa käytiin kasvatuksellista keskustelua esimerkiksi elintavoista, ruokailusta, ahdistuksesta, Ukrainan sodasta ja koronasta.

Starttivalmennuksessa nuorten käytössä oli yksi tietokone, jota käytettiin työpaikkojen etsimiseen,

työnhakuun liittyvien asiakirjojen laatimiseen ja Kela-asioiden hoitamiseen. Starttivalmennuksessa työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten digiosaamista vahvistettiin toteuttamalla päivittäin erilaisia tiedonhakuja omilla mobiililaitteilla, minkä lisäksi starttivalmennuksen aiheita käsiteltiin osallistavia sovelluksia, kuten Flinga ja Jamboard, hyödyntäen. Päivittäisten tiedonhakujen lisäksi digi- ja IT-taidot olivat yksi starttivalmennuksen viikkoteemoista, johon perehdyttiin aina kymmenen viikon välein. Digi- ja IT-taito-viikolla tutustuttiin digi- ja IT-sanastoon ja nuoret arvioivat omaa digiosaamistaan Ylen Digitree-nejä hyödyntäen. Starttivalmennuksen nuoret vierailivat myös Mäntsälän kansalaisopiston tietokoneluokassa, jossa harjoiteltiin muun muassa MS Office-ohjelmien käyttöä. Teamsin ja sähköpostin käyttö tuli nuorille tutummaksi, kun toisinaan starttivalmennuspäiviä toteutettiin etäpäivinä.

2.3 Työikäiset ja ikäihmiset

Kansalaisopiston kursseja toteutettiin vuoden aikana etänä liikunta- ja kielikurssien sekä puutarhaluontojen osalta. Taiteen perusopetuksen ja käsityön kursseilla käytettiin Google Classroomin tarjoamia mahdollisuuksia materiaalin ja tehtävien jakamiseen sekä yhteydenpitoon. Syksyllä opiskelijoiden oli mahdollista osallistua etänä Nurmijärven opiston järjestämään Esa Saarisen ”Suomalainen mieli on hyvä mieli”-luentoon. Digiosaamista vahvistavat kurssit eivät olleet vuoden aikana niin suosittuja kuin vuonna 2021. Yksittäisiin ohjauksiin oli vain muutamia tulijoita. Kansalaisopistolta halukkaita ohjattiin tarvittaessa kirjaston digiohjaukseen.

Kirjastossa perjantaisin pidettävä kaikille kuntalaisille avoin digiosaamista vahvistava digicafe toteutui 39 kertaa. Apua kaivattiin yleensä puhelimen ja tietokoneen käyttöön liittyviin kysymyksiin. Digiopastuksesta saatu palaute oli 100 % kiittävää ja positiivista. Palvelu koettiin erittäin tarpeelliseksi ja osallistujamäärät nousivat edellisestä vuodesta. Myös verkkokirjasto Finnan käyttö jatkoi edelleen kasvuaan. Mäntsälän osuus Finnan käyttöluvusta oli reilut 110 000 käyntikertaa. Verkkokirjaston ja e-aineistojen käytön opastusta annettiin uusia kirjastokortteja tehdessä, asiakkaan kysyessä edellä mainituista palveluista sekä osana koululuokkien kirjastokäyntejä ja -opastuksia. Ryhmämuotoisia kirjasto-opastuksia työttömille tai muille työelämän ulkopuolella oleville ei pyydetty kirjastolta vuonna 2022. Jatkossa olisi tärkeää järjestää erityisryhmille kohdennettuja sähköisten terveystalvelujen käytön opastuksia. Työhön tulisi saada yhteistyökumppaneita Keusoten puolelta.

Terveyskeskuksen sähköisten palvelujen käyttäjien määrästä, sähköisistä palveluista saadusta palautteesta tai ikäihmisille kohdennetusta viestinnästä ei saatu Keusotelta tietoa raporttia varten.

3 Kuntalaisten syrjäytymisen ennakointi ja osallisuuden vahvistaminen

Suomessa yleinen hyvinvoinnin ja terveyden taso on jatkuvasti kohentunut, mutta hyvinvoinnin ja terveyden jakautuminen väestössä on yhä eriarvoisempaa. Eriarvoisuus näkyy hyvinvoinnin ja terveyden lisäksi esimerkiksi syrjäytymisessä, koulutuksessa sekä elämään tyytyväisyyden kokemuksissa. Syrjäytymisen merkittäviä riskitekijöitä ovat matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys, toimeentulo-ongelmat sekä päihde- ja mielenterveysongelmat. Syrjäytyminen on yhteydessä myös perhetaustaan, kehitysympäristöihin, osallisuuteen sekä toimintamahdollisuuksiin. Syrjäytymistä ehkäistään terveyttä ja hyvinvointia edistävillä toimilla sekä ohjaamalla tukea kehitysympäristöihin, koulunkäyntiin ja työelämään osallistumiseen.

3.1 Varhaiskasvatusikäiset

Varhaiskasvatuksessa kevät 2022 koettiin rankaksi, sillä korona ja muut sairaudet lisäsivät henkilöstön poissaoloja ja työtaistelutoimet vaikeuttivat tilannetta entisestään. Pahimmissa tapauksissa päiväkotit jouduttiin sulkemaan tavallista aikaisemmin.

Kunnallinen varhaiskasvatus ja esiopetus

787 lasta
72 % kaikista alle 6-vuotiaista

Edellisenä syksynä alkanut laaja Kuuma-kuntien yhteistyössä toteutettava Kaikille yhteinen varhaiskasvatus -hanke jatkui. Hankkeessa painotettiin varhaiskasvatuksen inklusiivisuutta ja tuen laadukasta järjestämistä. Hallintopäätöksiä lasten tehostetusta ja erityisestä tuesta tehtiin vuoden aikana noin 90 kappaletta. Lasten tuen tarpeeseen pyrittiin vastaamaan kahdella pienennetyllä ryhmällä, hankerahoilla kustannetuilla ryhmävastustajilla ja henkilöstön kouluttamisella. Vanhempainliiton kanssa yhteistyössä tehtävä Karuselli -hanke Hyökännummen ja Myllytontun päiväkodin osalta ei koronarajoitusten vuoksi vielä tänäkään vuonna toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla.

Vuonna 2021 alkanut kuntastrategian mukainen perheiden hyvää arkea vahvistava kohtaamispaikkatyö jatkui koko vuoden ajan avoin päiväkotit Metsätontussa. Avoimeen toimintaan osallistui vuoden aikana 3616 kuntalaista. Kohtaamispaikkatyön kehittämistä edistettiin yhteistyössä Keusoten kanssa. Varhaiskasvatuksessa syrjäytymisen ennakointiin ja osallisuuden vahvistamiseen vastattiin myös varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyöllä. Yhteistyö liittyi kiinteästi lasten tuen tarpeiden ympärillä käytyihin monialaisiin verkostokokouksiin, minkä lisäksi yhteistyötä tehtiin lasten nelivuotistarkastuksen yhteydessä. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan edustajat osallistuivat myös kohtaamispaikkatyöryhmän tapaamisiin.

Kiusaamisen ehkäisemiseksi laadituissa yksikkökohtaisissa suunnitelmissa lapsen suojaamiseksi väkivalalta, kiusaamiselta ja häirinnältä korostui pienten lasten osalta tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu varhaiskasvatuksen arjessa. Keväällä 2022 asiakaskyselyn yhteydessä kartoitettiin huoltajien kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta varhaiskasvatuksessa. Huoltajat kokivat, että henkilökunta tuki lasten monipuolisten kaverisuhteiden muodostumista ja puuttui lasten välisiin ristiriitatilanteisiin varhaiskasvatuspäivän aikana.

Kirjasto osallistui varhaiskasvatusikäisten syrjäytymisen ennakointiin ja osallisuuden vahvistamiseen tarjoamalla paljon lukutaidon edistämiseen liittyvää ohjelmaa lapsille. Nuorimmat ikäluokat (neuvolaikäiset) tavoitettiin osallistamalla vauvamesuille, seurakunnan toukkapiireihin ja vieraillemalla avoimella päiväkodilla, mutta varsinaista neuvolayhteistyötä ei saatu vielä käynnistettyä. Varhaiskasvatuksen piirissä olleet lapset näkivät A.E. Nordenskiöld -juhluvoiteen liittyvän, ikäryhmälle erityisesti suunnitellun

Koillisväylä-esityksen, kun erikoiskirjastovirkailija kävi esittämässä sitä eri päiväkodeissa. Eskareille tarjottiin kirjastoon sijoittuva kirjastojuna-tapahtuma, johon osallistuttiin kirkonkylän alueen sekä Saaren, Nummisten ja Hyökännummen ryhmistä.

Kirjaston satuhetkien osallistujamäärät olivat korkeita. Parhaimmillaan satuhetki houkutti 21 osallistujaa ja myös ilta-aikana kokeiluluonteisesti tarjotut satuhetket keräsivät niin paljon yleisöä, että niitä päätettiin jatkaa. Lapsille suunnattuja tapahtumia olivat myös 2–6-vuotiaille suunnattu kirjaston tiloissa tarjottu nukketeatteriesitys sekä 2–10-vuotiaille suunnattu seurakunnan kanssa yhteistyössä toteutettu musiikkiteatteriesitys, jossa myös maahanmuuttajalapsat huomioitiin. Maahanmuuttajista koostuva ryhmä kävi tutustumassa kirjaston palveluihin vuoden aikana. Maahanmuuttajien tavoittaminen edellytti yhteistyötä ja yhteydenottoja kirjaston suuntaan heidän kanssaan työskenteleviltä ammattilaisilta.

Kulttuuriin osallistumisen kynnyksen madaltaminen on hyte-kertoimen kulttuurin prosessi-indikaattori. Kunnalla tulee olla jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kunnassa järjestettävää kulttuuriluotsi- tai kulttuurikaveritoimintaa tai muuta vastaavaa vapaaehtoistoimintaa.

Kulttuuripalvelut osallistui varhaiskasvatusikäisten syrjäytymisen ennakointiin ja osallisuuden vahvistamiseen tukemalla päiväkodeissa itsenäisesti järjestettyä kulttuuriohjelmaa sekä järjestämällä päiväkoteihin ohjelmia. Päiväkodit pystyivät toteuttamaan museovierailuja itsenäisesti varaamalla museo- ja kulttuuripalveluista vierailun ja oppaan. Kaikesta ilmaisohjelmasta tiedotettiin kunnallisia ja kaupallisia päiväkoteja. Varhaiskasvatusikäisten kulttuurikasvatussuunnitelman ja resurssien puuttuessa, ohjelmaa järjestettiin Kulttuuri kylässä -hankerahan puitteissa, jolloin noin 100 päiväkotihoidossa, eskarissa tai kotihoidossa olevaa lasta kävi kulttuuriviikolla katsomassa Teatteri SoittorAsian esityksiä. Kulttuurikasvatussuunnitelmaa varhaiskasvatusikäisille aloitetaan tekemään vuonna 2023.

3.2 Koulu- ja opiskeluikäiset

Opetuspalveluissa erityisesti syyslukukaudella vahvistui kokemus normaalista arjesta koronan jälkeen. Lähes kaikki ottivat osaa lähiopetukseen ja etenkin koulun yhteiset tilaisuudet ilahduttivat oppilaita ja henkilöstöä. Kulttuurikasvatussuunnitelmaa toteutettiin alakouluikäisille opetuspalvelujen kanssa sovitulla teemoilla. Teemat olivat seuraavat: 1. luokka: vierailu kirjastopalveluissa, 2. luokka: vierailu museossa tai käynti elokuvissa tai näihin teemoihin liittyvä ohjelma, 3. luokka: tanssi- tai sirkustunti, 4. luokka: itsenäisyyspäivän vastaanotto (tapakasvatus), 5. luokka: teatteriteemallinen ohjelma ja 6. luokka: kotiseutupolut ja paikallishistoria (kotiseututuntemus).

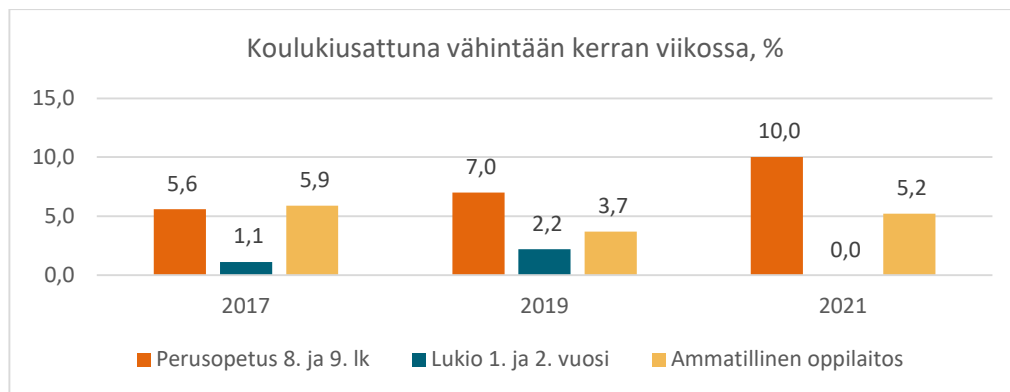
Yläkoululaisten kulttuurikasvatussuunnitelman teemat olivat seuraavat: 7. luokka: käsityöteemalla vierailu käsityökeskuksessa ja kädentaidon paja, 8. luokka: valtakunnallisen taidetestaajien organisoimat päivät sekä mahdollisesti lisäksi itsenäisesti opetuspalvelujen toteuttama taidenäyttelykäynti tai lisäohjelmiana muita organisoituja taidetyöpajoja tai -projekteja, 9. luokka: konserttikäynti. Kulttuurikasvatussuunnitelmaa toteutettiin vuoden aikana kahdella eri lukukaudella, joka sai aikaan sen, että myös oppilaat vaihtuvat lukukauden vaihdoksen myötä. Suunnitelma pystyttiin toteuttamaan vuoden aikana lähes täysin joitain koronan aiheuttamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Kirjastossa kulttuurikasvatussuunnitelman mukaisesti kaikille 1., 3. ja 7. luokille tarjottiin mahdollisuus kirjastokäyntiin lukuvuoden aikana. Yli 400 oppilasta osallistui suunnitelman mukaisiin vierailuihin. Keudan lähihoitajaopiskelijoille annettiin kirjastonkäytön ryhmäopastus, mikä oli hyvä sysäys Keuda-yhteistyön käynnistämisen selvittelylle.

Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seuranta on HYTE-kertoimen peruskoulun prosessi-indikaattori. Indikaattori ilmaisee pistemäärän, joka on oppilasmäärällä painotettu prosenttiosuus kunnan kouluista, joissa seurataan oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää.

Sitouttavan koulu yhteistyön hankkeessa (Sitko-hanke) keskiössä oli kouluun kiinnittymistä tukevat toimet ja matalan kynnyksen puuttuminen. Sitko-hankkeen myötä kouluissa otettiin käyttöön koulupoissaolojen portaiden malli. Sen avulla poissaoloja seurataan entistä tarkemmin ja portaavat antavat selkeän mallin puuttua poissaoloihin. Siitä, onko oppilaiden poissaolot vähentyneet koulupoissaolojen portaiden mallin käyttöönoton jälkeen, ei vielä ole käytössä seurantatietoa.

Kiva!-kyselyn ja kouluterveyskyselyn tulosten mukaan kouluissa esiintyi edelleen kiusaamista (taulukko 3), joskin vuonna 2022 toteutetun Kiva!-kyselyn mukaan kiusaajana toimiminen ja kiusatuksi joutuminen ovat vähentyneet viimeisen kolmen vuoden aikana. Kouluterveyskyselyn vuoden 2021 tulosten mukaan 4. ja 5. luokkalaista lukukauden aikana kiusaamista koki lähes 40 % tytöistä ja hieman alle 30 % pojista¹⁵. Poikien kokemus kiusaamisesta oli vähentynyt vuodesta 2019, mutta samalla poikien osalta koulu-kiusaaminen jatkui tai pahentui kiusaamisesta kertomisen jälkeen¹⁶.

Taulukko 3. Yläkoulun 8. ja 9. luokkalaisten keskuudessa kiusaaminen lisääntyi vuosien 2019–2021 välisenä aikana sekä tytöillä että pojilla. Kiusaaminen lisääntyi myös ammatillisissa oppilaitoksissa. Lukion osalta tiedot puuttuvat.

Yksittäisiin kiusaamistapauksiin puututtiin kouluilla Kiva!-tiimin tai vastaavan toimintamallin mukaisesti. Kouluilla korostettiin sitä, että oppilaat kertoisivat kiusaamisesta matalalla kynnyksellä. Pedagoginen tiimi työsti yhteisiä tapahtumia kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi. Vuoden 2022 aikana kiusaamisen toimenpideohjelma¹⁷ esiteltiin henkilökunnalle ja kouluilla toteutettiin ohjelman tavoitteiden mukaista toimintaa. Toimenpideohjelman myötä kiusaaminen nousi yhteiseen keskusteluun, ja ohjelma tuki osaltaan laki- ja opetussuunnitelmamuutosta. Kiva!-kuntaraportin tulosten perusteella kiusaamisen toimenpideohjelmasta voidaan arvioida olleen hyötyjä kiusaamisen vastaisessa työssä.

Erityistä tukea sai 252 oppilasta ja tehostettua tukea 389 oppilasta. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrät ovat lisääntyneet vuosi vuodelta. Tehostetun tuen tarve on pysynyt suurin piirtein samoissa määrissä. Kaikki oppilaat eivät saaneet tarpeidensa mukaista tukea. Lähes kaikki peruskoulun oppilaat saivat päättötodistuksen keväällä 2022 ja kaikille oppilaille onnistuttiin osoittamaan opiskelupaikka viimeistään elokuussa.

¹⁵ [Ei ole kiusattu koulussa lainkaan lukukauden aikana, %. Kouluterveyskysely](#)

¹⁶ [Koulukiusaaminen jatkunut tai pahentunut kiusaamisesta kertomisen jälkeen, %. Kouluterveyskysely](#)

¹⁷ [Toimenpideohjelma kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän ehkäisemiseksi varhaiskasvatuksessa, kouluissa ja oppilaitoksissa. OKM 2021](#)

Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten määrä on HYTE-kerroimen tulosindikaattori. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka kyseisenä vuonna eivät ole opiskelijoita tai joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta. Indikaattorin tavoitetaso on 5 %.

Opiskelupaikan osoittamisesta huolimatta koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17–24-vuotiaita oli Mäntsälässä vuonna 2021 7,7 %. Verrattuna vuoden 2020 tietoihin, koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten osuus kasvoi 0,3 %¹⁸. Kasvu voi selittyä sillä, etteivät kaikki nuoret hyödynnä saamaansa opiskelupaikkaa. Lisäksi osa opiskelijoista keskeyttää opinnot. Koulutuksen ulkopuolelle jäämistä, koulutuksellista eriarvoistumista ja syrjäytymistä voidaan ehkäistä esimerkiksi työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön avulla sekä takaamalla nuorille joustavia opiskelumahdollisuuksia.

Starttivalmennus jatkoi sosiaalista vahvistamista ja osallisuuden tukemista työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien alle 25-vuotiaiden parissa toista vuotta. Starttivalmennukseen osallistui vuoden aikana 30 nuorta, minkä lisäksi nuoria kävi tutustumassa toimintaan. Osallistujista työelämään tai jatko-opintoihin ohjautui heti starttivalmennusjakson jälkeen noin puolet nuorista. Etsivä nuorisotyö sai vuoden aikana lähes 100 yhteydenottopyyntöä. Yhteydenottojen perusteella tavoitettiin 50 nuorta, jotka siirtyivät etsivän nuorisotyön asiakkaiksi. Noin 30 nuorta kontaktoitiin, mutta he eivät tarvinneet tai halunneet palvelua tai heitä ohjattiin puhelimitse tai viestitse. Noin 20 nuoreen ei saatu yhteyttä soitoista tai viesteistä huolimatta. Tavoittamattomien nuorten määrä kasvoi aiempaan vuoteen verrattuna lähes kaksinkertaiseksi. Ryhmätoiminnan kysyntä lisääntyi vuoden aikana ja yhteistyötahoilta ohjautui nuoria ryhmiin enemmän kuin aikaisemmin. Nuoret myös sitoutuivat toimintaan odotettua paremmin. Ryhmätoiminnassa käyntikertoja oli vuoden aikana 219 ja omaehtoisessa ryhmätoiminnassa 173. Ryhmätoiminta kattoi avoimen ja suljetun ryhmätoiminnan, tapahtumat ja Nuotta-valmennuksen. Nuorten omaehtoinen ryhmätoiminta kattoi nuorten omatoimisen livepelitoiminnan.

Syrjäytymistä ennakoivaa ja osallisuutta vahvistavaa työtä tehtiin myös muissa nuorisopalveluissa. Nuorisotilalla kävi vuoden aikana noin 140 nuorta ja 60 varhaisnuorta. Käyntikertoja nuorille kertyi yhteensä 1956 ja varhaisnuorille 747, mikä oli lähes kaksinkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna. Taloiltojen lisäksi nuorisotilalla järjestettiin vierailuja joustavan perusopetuksen luokille ja pidettiin kaksi yönuokkua, jolloin nuoret saivat yöpyä nuorisotilalla. Nuorisotyön viikolla varhaisnuorille ja nuorille järjestettiin suuren suosion saanut hohtodisco. Nuorisotilalla esiintyi yksittäisiä kiusaamistapauksia ja hännäämistä. Kiusaamiseen ja hännäämiseen puututtiin puhuttamalla ja huomauttamalla nuorta asiasta. Kiusaaminen loppui siihen puuttumisen jälkeen.

Erytisnuorisotyön piirissä oli noin 80 nuorta. Luku piti sisällään yksittäiset nuoret, ryhmät, Ankkuritoiminnan nuoret sekä osan nuorisotilalla käyvistä nuorista. Ankkuritoiminta kohdistui varhaisessa vaiheessa nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennaltaehkäisemiseen. Ankkuritoimintaa toteutettiin moniammatillisessa tiimissä, joka tapasi nuoren ja hänen perheensä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta nuorta voitiin tukea ja tarvittaessa ohjata avun tai tuen piiriin. Ankkuriin kutsuttujen nuorten ja heidän perheidensä määrä oli vuonna 2022 suurempi kuin edellisvuonna. Ylipäätään nuorten kanssa työskentelyssä korostuivat vuoden aikana yksinäisyys, rajattomuus, häiriökäyttäytyminen, ehkäisevä päihdetyö sekä harrastustoimintaan ohjaus.

¹⁸ [Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

3.3 Työikäiset ja ikäihmiset

Vuonna 2022 työttömiä, pitkäaikaistyöttömiä ja nuorisotyöttömiä oli vähemmän kuin edellisenä vuonna¹⁹. Hyvästä kehityksestä huolimatta pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä jatkoi nousuaan ja myös nuorisotyöttömien miesten osuus nousi. Työttömät olivat yleisimmin miehiä. Työttömien terveys-tarkastuksiin ohjattiin kunnasta useita työttömiä, mutta tarkastukset eivät toteutuneet toivotulla tavalla terveysaseman resurssihaasteiden vuoksi.

Työkyvyttömyyseläkettä saaneiden osuus sekä toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden osuus ovat HYTE-kertoimen tulostulot indeksointitavoitteen tasolla. Indikaattorien tavoitetaso on 0,5 %.

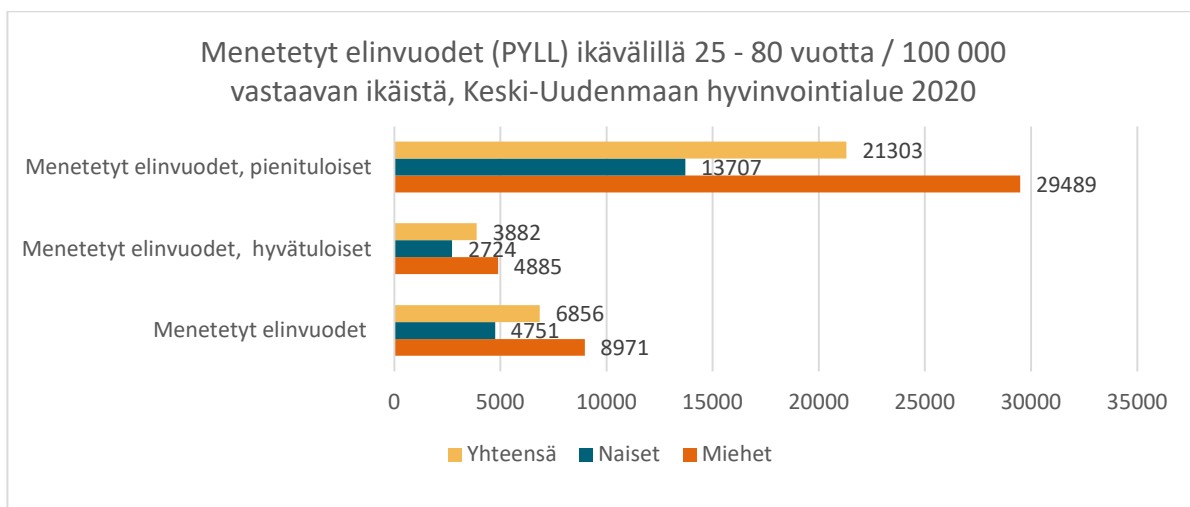
Työkyvyttömyyseläkkeen saaminen ilmaisee pitkäaikaista tai pysyvää työkyvyttömyyttä. Yleisimmät sairausryhmät sen taustalla ovat mielenterveydenhäiriöt ja tuki- ja liikuntaelinten sairaudet.

Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden kohdalla korostuu paitsi todellinen köyhyys, myös kasautuva syrjäytymisriski, mihin liittyvät ilmiöinä niin pitkäaikaistyöttömyys kuin ylisukupolvisen syrjäytymisen riski.

Työkyvyttömyyseläkettä saaneiden 25–64-vuotiaiden miesten osuus väheni ja naisten osuus nousi ollen yhteensä 5,7 %²⁰. Työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumiseen vaikuttavat muun muassa sairastavuus, henkilön taloudellinen tilanne ja työttömyys. Sairastavuuden osalta etenkin mielenterveydenhäiriöt sekä tuki- ja liikuntaelinten sairaudet ovat yhteydessä liian vähäiseen liikuntaan, ylipainoon ja tupakointiin.

Vuonna 2021 1,1 % Mäntsälän 25–64-vuotiaista sai toimeentulotukea. Tämä on 0,1 % vähemmän kuin vuonna 2020 ja huomattavasti vähemmän kuin koko maassa (v. 2021 2,7 %). Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluvaa viimesijaista taloudellista tukea, jonka avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. Asunnottomia oli 9 henkilöä.

Edellä mainittujen indikaattorien lisäksi suuntaa työikäisten ja ikäihmisten hyvinvoinnin ja terveyden eriarvoistumisesta tarjoaa ennenaikaisesti menetettyjen elinvuosien indeksi (PYLL)²¹. Mitä korkeampi PYLL-indeksin lukema tarkasteltavalla alueella on, sitä enemmän ja nuorempina alueella tapahtuu kuolemia kyseiselle ikävälille kuuluvassa väestössä (taulukko 4).

Taulukko 4. Keski-Uudenmaan hyvinvointialueen PYLL-tulosten mukaan pienituloisten menettämät

¹⁹ [Työttömyyttä mittaavat indikaattorit. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

²⁰ [Työkyvyttömyys eläkettä saavat 25–64-vuotiaat, % vastaavan ikäisestä väestöstä. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

²¹ [Menetetyt elinvuodet \(PYLL\). Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi](#)

elinvuodet ovat moninkertaiset verrattuna hyvätuloisten menettämiin elinvuosiin suhteessa 100 000 vastaavan ikäiseen. Miehet menehtyvät ennenaikaisesti noin kaksi kertaa naisia useammin.

TEAvisarin mukaisesti kunnan verkkosivuilla kuvattiin kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet ja -keinot. Keväällä tehdyn verkkosivujen päivityksen myötä osallistumis- ja asiointikeinojen löydettävyyden ja palautteenantomahdollisuus paranivat. TEAvisarin mukaisesti kunnan verkkosivuilla oli näkyvillä myös laaja hyvinvointikertomus.

Kunnantalon Palvelupiste Vinkki palveli kuntalaisia läpi vuoden. Vuositasolla kävijöitä oli noin 4000 henkeä. Useimmiten Vinkistä ostettiin kuntosalikortteja, ruokalippuja, lumi- ja maankaatopaikkalippuja, inbody mittauksia ja kunnan pr-tuotteita. Lisäksi Vinkkiin toimitettiin hakemuksia ja ilmoittautumisia, sieltä haettiin kokoustilojen avaimia sekä kesätyöseteleitä. Vinkki vastasi kuntalaisten kysymyksiin ja otti vastaan palautetta kunnan palveluista. Vinkistä kuntalaisia opastettiin keskistetyin moniammatillisen palvelutorin eri palveluihin ja ohjattiin viranhaltijoiden luokse sovittuja asiakaskäyntejä varten.

Hyvinvointisuunnitelmaan kirjattua aluedemokratiamallia ei toteutettu vuoden aikana, sillä kunnassa ei ollut erillistä varausta osallistavan budjetin mukaisiin alue- ja kylähankkeisiin. Sen sijaan kunta aloitti syksyllä kaikille kuntalaisille suunnatut avoimet asukasillat, joihin osallistui syyskauden aikana yhteensä noin 60–70 kuntalaista. Asukasilloissa kuntalaisille kerrottiin eri palvelualueiden ajankohtaisista asioista ja vastattiin kuntalaisten kysymyksiin. Jatkossa asukasilltojen lisäksi tai tilalle kuntaan tulisi perustaa asukasraati tai -foorumi, jota voitaisiin hyödyntää kunnan palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Myös lapsille tulisi TEAvisarin mukaan perustaa foorumi, jossa he voisivat vaikuttaa kunnan hyvinvointia ja terveyttä edistävää päätöksentekoon.

Asukasraatien ja foorumien hyödyntäminen kunnan palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä on hyte-kertoimen kuntajohdon prosessi-indikaattori.

Yhdistysten, järjestöjen, seurojen tai toimintaryhmien toimintaa ja sitä kautta osallisuutta vahvistettiin vuosittain haettavilla nuoriso-, liikunta-, kulttuuri- ja kansalaistoiminnan avustuksilla. Avustuksia myönnettiin yhteensä noin 90 000 euron edestä. TEAvisarin mukaan Mäntsälän kaltaisessa taajaan asutussa kunnassa avustuksia tulisi myöntää enemmän. Avustusten lisäksi kunta tarjosi vuoden aikana ilmaisia kokoustiloja yhdistyksille, järjestöille, seuroille ja toimintaryhmille. TEAvisarin mukaista järjestöyhteistyön koordinointia toteutti hyvinvointi- ja yhteisökoordinaattori osana muita tehtäviään.

Kuntalaisten hyvinvointia ja osallisuutta vahvistettiin myös kansalaisopiston palveluilla. Koronapandemian vuoksi opetustoiminta alkoi keväällä normaalisti lukuun ottamatta liikuntaa, tanssia ja kuorotoimintaa. Syksyllä opetustoimintaa ei rajoitettu mitenkään, mutta poissaoloja kurseilta oli paljon, koska opiskelijat noudattivat terveysturvallisuusohjeita tunnollisesti. Netto-opiskelijoiden määrässä oli edelleen vajeista verrattuna viimeiseen normaaliin toimintavuoteen. Toisaalta ensi kertaa rekisteröityneitä opiskelijoita tuli ilahduttavasti lisää. Uutena ilmiönä oli nähtävissä, että opiskelijat ilmoittautuivat kurseille aiempaa myöhemmin. Syksyllä kansalaisopisto järjesti vapaaehtoistoiminnan koulutuksen yhteistyössä Keski-Uudenmaan Yhdistysverkoston ja alueen vapaaehtoistoimijoiden kanssa. Koulutukseen osallistui 14 henkilöä.

Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavia kulttuuripalveluja toteutettiin osana kunnan hallintopalveluja kaikille ja kaikenikäisille kuntalaisille. Suurin osa tapahtumista kohdentui pääasiassa aikuisille työikäisille ja vanhemmalle liikkuvalla väelle. Myös palvelutaloissa järjestettiin kaksi konserttia. Kulttuuripalvelut järjesti Kulttuurimeijerillä 32 tapahtumaa ja museolla tai muualla 9 tapahtumaa ja tilaisuutta. Osallistujia oli Kulttuurimeijerillä noin 1500 ihmistä, museotapahtumissa 750 ihmistä ja yhteistyössä toteutetuissa tapahtumissa keskimäärin 3000 ihmistä. Koronatilanteen vuoksi tapahtumia ja tilaisuuksia järjestettiin

normaalia vähemmän, mutta tästä huolimatta ikäihmiset osallistuivat juhliin, näyttelyihin, konsertteihin, teattereihin ja muihin tapahtumiin runsaslukuisesti.

Kulttuuripalvelujen osalta TEAvisarissa korostuu hyvinvointia ja terveyttä edistävän kulttuuritoiminnan merkitys. Sen lisäksi, että kuntastrategiassa tulisi käsitellä kulttuuripalvelujen edistämiseen liittyviä asioita, tulisi laajaan hyvinvointikertomukseen tai muuhun vastaavaan sisällyttää tavoitteita kunnan kulttuuritoiminnasta. HYTE-kertoimen mukaista kulttuuriluotsitoimintaa ei kulttuuripalvelujen niukkojen resurssien vuoksi pystytty käynnistämään.

Kulttuuriin osallistumisen kynnyksen mataltaminen on hyte-kertoimen kulttuurin prosessi-indikaattori. Kunnalla tulee olla jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kunnassa järjestettävää kulttuuriluotsi- tai kulttuurikaveritoimintaa tai muuta vastaavaa vapaaehtoistoimintaa.

Kunnan oman toiminnan lisäksi työtä syrjäytymisen ja osallisuuden parissa tekivät myös muut toimijat. Seurakunta järjesti viikoittain ilmaisia tilaisuuksia ja kokoavaa ja kohtaavaa toimintaa eri ikäisille kuntalaisille. Kerran viikossa järjestettiin esimerkiksi ilmainen aamiainen, jossa kävi viikoittain 70–90 kuntalaista. Lisäksi seurakunta tarjosi kokoontumismahdollisuuksia eläkeläis- ja vammaisyhdistyksille. Maahanmuuttajien kotoutumista tuettiin retkiä, saunailtoja, virkistyspäiviä ja tervetulotapahtumia järjestämällä. Ukrainan pakolaisia autettiin diakoniatyön kautta. Vuoden aikana diakoniatyö perusti yhdessä Mannerheimin Lastensuojeluliiton Mäntsälän paikallisyhdistys ry:n (MLL) ja Suomen Punainen Risti Mäntsälän osaston (SPR) kanssa kaikille kuntalaisille avoimen EkoTeko hävikkikahvilan keskustaan. Kahvilasta sai halutessaan ottaa mukaansa kyseisen päivän hävikkiä. Kahvilassa kävi yleensä noin 30 asiakasta /kerta.

SPR järjesti vuoden aikana ystävätoimintaa välittämällä koulutettuja, vapaaehtoisia ystäviä sinne, missä niitä tarvitaan. Vapaaehtoiset ulkoiluttivat vuoden aikana kuuden palvelutalon asukkaita joka toinen viikko. Lisäksi SPR teki yhteistyötä kunnan, seurakunnan ja MLL:n kanssa. Yhteistyönä kunnan ja seurakunnan kanssa toteutettiin esimerkiksi vapaaehtoisten kesäretki. SPR teki yhteistyötä myös opetuspalvelujen kanssa Operaatio Nälkäpäiväkeräyksessä ja rasminvastaisella viikolla. Lisäksi SPR:n vapaaehtoiset olivat mukana kiintiöpakolaisten kotouttamisessa, avustamassa ukrainalaisten asuntojen kalustamisessa ja ukrainalaisille lapsille järjestetyssä joulujuhlissa.

4 Turvallisuus

Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat monet asiat, kuten omat kokemukset, läheisten kokemukset, erilaisten rikosten tai onnettomuuksien uutisointi tai yleinen epävarmuus. Turvallisuuden tai turvattomuuden tunne ei ole aina suoraan suhteessa erilaisten uhkien todennäköisyyteen. Turvattomuuden tunne voi heikentää elämänlaatua ja vaikuttaa arkiseen toimintaan esimerkiksi niin, että ihminen välttelee ulkona liikkumista. Tutkimusten mukaan turvattomuuden tunne on yleisempää haavoittuvassa tai epävarmassa sosioekonomisessa asemassa olevilla. Tietoa siitä, kuinka moni mäntsäläläinen kokee päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvallisesti tai turvattomaksi, ei ole saatavilla.

4.1 Turvallisuuskulttuuri ja kriisivalmius

Positiivista turvallisuuskulttuuria ja turvallisuustietoutta vahvistettiin vuoden aikana suunnitelmien päivittämisellä, avoimella viestinnällä sekä turvallisuuden näkökulman tuomisella kuntastrategiaan. Ukrainan hyökkäyssodan alettua kunnan omaa valmiutta kohotettiin ja kuntalaisten kriisivalmiuteen kiinnitettiin huomiota. Sodan vaikutukset näkyivät varautumis- ja valmiustason lisäämisellä kunnan, yhteisöjen, eri toimijoiden ja kuntalaisten keskuudessa. Ukrainan tilanne vaikutti myös energiahäiriötilanteisiin ja tilapäistä suojelua hakeviin henkilöihin. Syksyn aikana inflaatio ja energian hinnat nousivat voimakkaasti, minkä seurauksena kuntalaisia ja kunnan työntekijöitä ohjattiin ja kannustettiin muun muassa sähkösäästämiseen.

Vuoden aikana kunnan valmiusryhmä kokoontui aktiivisesti ja kunnan palaute- ja viestintäkäytäntöjä kehitettiin turvallisuusasioihin sopiviksi: kunnan ulkoista tiedottamista tehostettiin ajankohtaisasioiden yhteydessä kotisivuilla ja sisäistä tiedonvaihtoa tehostettiin turvallisuusvastaavan johdolla. Kunta osallistui syksyllä TAISTO-kyberturvallisuusharjoitukseen, minkä lisäksi valmisteltiin valmius- ja jatkuvuudenhallintasuunnitelmaa, jossa viestintäkäytännöt huomioitiin laajemmin. Kunnassa laadittiin käyttöön häiriötilanne toimintakortti ja otettiin käyttöön SECAPP-häiriötilanneviestintäsovellus. Kunnassa ei ollut turvallisuushankkeita.

Kunnassa ei laadittu hyvinvointisuunnitelmaan kirjattua koko kuntaa koskevaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa, mutta kunnan strategiassa tasa-arvo-näkökulma on mukana. TEAviisarin mukaan kunnassa tulisi olla henkilöstöä koskevan suunnitelman lisäksi myös kunnan toimintaa ja kuntalaisten palveluja koskeva toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma.

4.2 Kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastus

Kolmen vuoden välein tehtävä koulu ympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastus toteutui TEAviisarin tulosten mukaan kouluissa hyvin. Myös tarkastuksen sisällöt toteutuivat pääsääntöisesti laajasti ja laadukkaasti, mutta sisällöissä oli muutamia aihealueita, joihin tulisi kiinnittää lisähuomiota. Tällaisia ovat esimerkiksi koulu yhteisön hyvinvointiin liittyvät asiat, kuten poissaolojen seuranta, oppimisen ja koulunkäynnin tuen riittävyys, oppilashuoltopalvelujen saatavuus, fyysisen aktiivisuuden lisääminen oppitunneilla sekä kouluruokailu hyvinvointia edistävänä tilanteena.

Koulu ympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen kolmen vuoden välein on hyte-kertoimen perusopetuksen prosessi-indikaattori.

4.3 Ikäihmisten kaatumiset ja putoamiset sekä asuminen

Tilastotietojen mukaan kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot lisääntyivät Mäntsälässä lähes sadalla hoitojaksolla vuosien 2020 ja 2021 välisenä aikana²². Myös lonkkamurtumat lisääntyivät 0,2 %²³. Ikäihmisten kaatumisia ja putoamisia ennakoivia asuntokartoituksia ei kunnassa tehty, vaan mahdolliset turvakaiteet ja muut kodin apuvälineet ja muutokset järjestettiin asukkaille sosiaali- ja terveyspalvelujen kautta.

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä on HYTE-kertoimen tulosindikaattori. Indikaattorin tavoitetaso 230 hoitojaksoa.

v. 2021 207,7 (koko maa 342,7)

v. 2020 177,0 (koko maa 359,5)

Vuoden 2021 tietojen mukaan kotona asui 92,5 % yli 75-vuotiaista. Ikäihmisten asumiseen liittyviä seikkoja huomioitiin uudisrakennuksissa esteettömyyden, turvallisuuden, yhteisöllisyyden, talon hyvän sijainnin ja palvelujen lähellä olon kautta. Turvallisesta arkiympäristöstä huolehdittiin järjestämällä tie- ja katualueiden kunnossapito päivittäin sääolosuhteiden mukaan siten, ettei aurausta tai liukkauden torjuntaa tehty silloin, kun suurin osa koululaisista tai työmatkaliikenteestä oli liikkeellä. Kunnan auraskausto lähti talvikunnossapitotehtäviin aina saman aikaisesti, jolloin kaikki väylät olivat jalan tai autoilla liikkuville hyvässä kunnossa. Myös puistokäytävien talvikunnossapitoa tehtiin tie- ja katualueiden kanssa samanaikaisesti.

4.4 Väkivalta

Poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten määrä kokonaisuudessaan kasvoi Mäntsälässä (taulukko 5). Henkirikoksia tai niiden yrityksiä ei tapahtunut vuoden aikana. Henkistä lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden 8. ja 9. luokkalaisten sekä lukiolaisten osuus kasvoi huomattavasti vuosien 2019 ja 2021 välillä²⁴. Myös fyysinen lähisuhdeväkivalta yleistyi etenkin yläkouluikäisten ja lukioikäisten tyttöjen kokemana²⁵.

Taulukko 5. Seksuaali- ja pahoinpitelyrikokset lisääntyivät Mäntsälässä.

²² [Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavan ikäistä. Tilasto- ja indikaattori-pankki Sotkanet.fi](#)

²³ [Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavan ikäisestä väestöstä. Tilasto- ja indikaattori-pankki Sotkanet.fi](#)

²⁴ [Kokenut vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten henkistä väkivaltaa vuoden aikana, %. Kouluterveyskysely.](#)

²⁵ [Kokenut vanhempien tai muiden huoltajien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, %. Kouluterveyskysely.](#)

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Kulunut vuosi on ollut monella tasolla uuteen normaaliin totuttelua koronatilanteen ja rajoitusten helpottuessa, mutta samalla Ukrainan sotatilanteen vaikuttaessa kaikkien arkeen. Vuoden aikana kunnan toimintoja saatiin osin palautettua pandemiaa edeltävälle tasolle.

Kuten viime vuoden hyvinvointiraportissa todettiin, korona-aika on iskenyt eniten lapsiin ja nuoriin lasten heidän pahoinvointiaan. Tämä on näkynyt lapsissa ja nuorissa kokonaisvaltaisesti esimerkiksi liikunnan vähentymisenä ja ylipainon lisääntymisenä. HYTE-kertoimen indikaattoritiedon mukaan lasten ja nuorten lihavuus aiheutuu energiansaannin ja kulutuksen välisestä epätasapainosta. Onkin todettu, että päiväkotien ja koulujen liikunnan määrällä ja laadulla on merkittävä vaikutus lasten liikunta-aktiivisyyteen. Myös kouluruokailulla voidaan vaikuttaa nuoren ruokaan liittyviin tietoihin, taitoihin, asenteisiin ja valintoihin sekä edistää hänen tervettä kasvuaan ja kehitystään. Tulevina vuosina lasten ja nuorten liikunnan lisäämiseen sekä ravitsemukseen tulisikin panostaa nykyistä enemmän.

Lasten ja nuorten mielialaan liittyvät ongelmat ja oireilu ovat edelleen huolestuttavalla tasolla. Jotta Mäntsälän yleinen sairastavuus mielenterveyden ongelmien osalta säilyisi jatkossakin keskitasoa matalampana, tulisi lasten ja nuorten mielenterveystarpeisiin vastata nykyistä varhaisemmassa vaiheessa ja vaikuttavammin. Myös mielenterveysongelmien taustasyiden tunnistamiseen tulisi kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Tarjoamalla lapsille, nuorille ja nuorille aikuisille heidän tarvitsemaansa tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa voitaisiin ehkäistä ongelmien pahenemista, koulutuksen keskeyttämistä, työelämän ulkopuolelle jäämistä, syrjäytymistä ja eriarvoisuuskehitystä. Käytännön ennaltaehkäisevää työtä voidaan lasten ja nuorten parissa tehdä huolehtimalla toimivasta opiskeluhollosta sekä puuttamalla koulukiusaamiseen ja poissaoloihin. Työikäisten työkykyä voidaan vahvistaa ennaltaehkäisemällä työkyvyttömyyseläkkeelle hakeutumiseen vaikuttavia riskitekijöitä, kuten mielenterveydenhäiriöitä sekä tuki- ja liikuntaelinten sairauksia. Edellä mainittuihin pystytään vaikuttamaan luomalla lisää edellytyksiä liikunnalle ja huolehtimalla paikallisesta toiminnasta tupakoinnin vähentämiseksi. Työssä korostuu myös yhteistyön tärkeys sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa.

Nuorten ja työikäisten ohella myös ikäihmisten hyvinvointiin ja tarpeisiin vastaamiseen tulisi kiinnittää huomiota, sillä hyvinvointialueiden myötä kunnissa tapahtuvan ennaltaehkäisevän työn merkitys korostuu. Jotta tulevina vuosikymmeninä räjähdysmäisesti kasvavalle joukolle ikäihmisiä voitaisiin mahdollistaa paljon elämää ja hyvinvointia vuosiin, tulisi kiinnittää huomiota kaatumisten ehkäisyyn, liikunnan lisäämiseen ja toimintakyvyn ylläpitämiseen sekä sopivaan ja riittävään ravintoon. Kunta voisi esimerkiksi järjestää tietoiskuja ja tehostaa viestintää terveellisestä ravitsemuksesta.

Lopuksi on tärkeä muistaa, että suurin osa kuntalaisista voi hyvin. Samalla kuitenkin ne kuntalaiset, jotka voivat huonosti, voivat aina vaan huonommin. Jotta kaikkien kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä voitaisiin edistää, tulisi kunnan jatkaa hyvää toimintaansa ja kaikessa toiminnassaan kiinnittää erityis- huomiota raportissa kuvattuihin syrjäytymisriskissä ja haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin. Tämä hyvinvointiraportti antaa suuntaviivoja ja nostaa esille konkreettisia kehittämiskohtia, joihin voimme yhdessä vaikuttaa parantaaksemme kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä nyt ja tulevaisuudessa.

Hyvinvointiraportin käytännön toteutuksesta ovat vastanneet Vuokko Leirimaa hyvinvointipäällikkö ja Malla Parkkonen hyvinvointi- ja yhteisökoordinaattori.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän jäsenet vuonna 2022: Esa Siikaluoma hallintojohtaja, Monica Sulopuisto työhyvinvointikoordinaattori, Anu Järvi kirjastopalvelujohtaja, Tiina Hast työllisyyskoordinaattori, Harri Bister liikuntasihteeri, Taru Kuparinen erityisasiantuntija, Tarja Kuusela kulttuurisihteeri, Matti Sulonen toimistoinsinööri, Sirkku Mäkelä suunnittelija, Joonas Törrönen suunnitteluavustaja, Janne Mäkinen opetuspäällikkö, Karoliina Purola varhaiskasvatuspäällikkö, Tuija Kukkonen päiväkodin johtaja, Airi Pekkala-Mäkitalo kansalaisopiston rehtori, Riikka Rautama asuntoneuvoja, Terhi Kerttula palvelupäällikkö, Pauli Goltz hyvinvointilautakunta, Antton Hägglund hyvinvointilautakunta, Mikko Ratia vammaisneuvosto, Raimo Kantanen ikäihmisten neuvosto, Marjut Suo Keusote, Kaisa Mannermaa Keusote, Timo Naapuri Mäntsälän SRK, Minna Vartia Mäntsälän voimistelijat, Rauni Ohvo Mäntsälän Kodit Oy, Sanna Sarlin MLL, Satu Wallenius SPR.

Hyvinvointiraportin hyväksyminen:

Kunnanhallitus 17.4.2023

Kunnanvaltuusto 25.5.2023